

EDWARD RYMAR

Pyrzyce

**PRALATURA KAPITUŁY KAMIĘNSKIEJ
W XII–XVI WIEKU**

Część I: Prepozyci

Kapituły katedralne w średniowiecznej Europie zostały ostatecznie ukształtowane jako instytucje kościelne, mające osobowość prawną, w przeciągu XII–XIII wieku. Ich genezę należy łączyć z rozwojem prezbiteriów biskupich – kolegów duchownych skupionych wokół biskupa, które swoimi korzeniami sięgają czasów starożytnych. Kapituły były instytucjami o charakterze korporacyjnym, z prawem swobodnego decydowania o własnym majątku, składzie wewnętrznym, możliwością wystawiania dokumentów, które uwierzytelniały własną pieczęcią. Te cechy określały niezależność prawną w stosunku do innych instytucji i osób prawnych. Kapituły składały się z duchownych, sprawujących uroczystą służbę bożą w katedrze oraz biorących czynny udział w administrowaniu diecezją¹.

Zarząd diecezji kamińskiej i jej majątku pozostawał zrazu, po 1140 r., w ręku biskupa. Z czasem, wobec wzrostu tego majątku i dochodów, konieczne było otoczenie się w mieście biskupim grupą kleru, zwaną prezbiterium, która występuje stale – w świetle coraz liczniejszych dokumentów – wokół biskupa, ale i przy czynnościach prawnych książąt pomorskich. Do tego dochodziła grupa duchownych (notariuszy) z kancelarii biskupiej – z czasem pod przewodnictwem kanclerza dobieranego spośród kanoników – zwykle wikariuszy przy ołtarzach kościoła katedralnego. Jednocześnie postępował proces emancypacji

¹ Określenie wprowadzone przez W. Abrahama, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*. Wyd. 2. Lwów 1893, s. 141 i n.

biskupstwa spod władzy książąt. Powstanie w połowie XIII w. dominium biskupiego najpierw w ziemi stargardzkiej (1240), a po 1248 r. w kołobrzeszkiej, absorbowano biskupa na tyle, że dobrami biskupstwa z ośrodkiem w Kamieniu Pomorskim zajmowała się stale grupa kanoników.

W Kamieniu wspólnota kleru, zwana kanonikatem, istniała w 1175 r., kiedy wystąpił pierwszy jej prepozyt stojący na czele kapituły. Skład i uszeregowanie prałatów poznajemy coraz lepiej w XIII w. Początkowo skład nie był zamknięty. Kapituła nie była instytucją gotową, lecz efektem dłuższego rozwoju. Miała zakonny sposób organizacji, ze wspólnym życiem i regułą, statutem. Z czasem emancypuje się majątkowo, rozbudowuje się i utrwala prawnie, staje się ciałem autonomicznym. Rozporządza wielkim majątkiem, zwłaszcza w ziemi kamieńskiej, dziesięcinami i innymi dochodami. Prałatury i kanonie mają własne beneficja – w kościele katedralnym, w kościołach parafialnych, przy ołtarzach.

Kolejność prałatur (urzędników) była następująca: prepozyt, dziekan, scholastyk, kantor, kustosz (tesaurariusz). Prałaci pochodzili z nominacji biskupiej, następnie z prowizji papieskiej, co upowszechniło się w epoce awiniońskiej. Początkowo udział w służbie bożej kanonika wymagał jego stałej rezydencji przy katedrze. Z czasem upowszechniła się prowizja dla osób zamiejscowych, nierezydujących w siedzibie biskupiej. W okresie awiniońskim i podczas wielkiej schizmy utrwalił się zwyczaj kumulowania prebend, co prowadziło do uprzywilejowania osób z kierowniczej grupy kanonicznej. Kanonicy zaniebdywali rezydencję, kumulacja stanowisk nie pozwalała im zresztą na zajmowanie się nią. Zaczęli wyręczać się wikariuszami. W XV w. mamy liczne przekazy o wikariuszach katedralnych, którzy pełnili posługi przy ołtarzach katedry (jako altarzyści), ale bez wątpienia byli zarazem zastępcami kanoników, mianowanymi przez biskupa, lecz z prezenty kanoników.

Kapituła była niejako senatem biskupa. Udzielała mu rad, zezwoleń na podejmowane czynności natury majątkowej i prawodawczej, Najważniejszym jej przywilejem był wybór biskupa, ograniczony w XIV w. przez prowizję papieską. Już z 23 maja 1219 r. znamy zlecenie Honoriusza III dla biskupa pruskiego Chrystiana, by – po rezygnacji biskupa Sygwina z powodu wieku – pokierował wyborem następcy przez kapitułę. Podobnie postąpił Grzegorz IX 16 grudnia 1233 r., zlecając biskupom Miśni i Merseburga oraz prepozytowi z Neuwerk koło Halle wybór przez kapitułę kanonika magdeburgskiego Konrada; 24 grudnia 1244 r. Innocenty IV zlecał biskupowi Miśni pokierowanie wyborem na bisku-

pa w Kamieniu kanonika Wilhelma z zakonu franciszkanów². Po rezygnacji biskupa Wilhelma pismem z 19 lutego 1251 r. tenże papież zlecił biskupowi szweryńskiemu troskę o sprawę diecezji kamieńskiej i skłonienie kapituły do wyboru biskupa, polecając Hermana z Gleichen, krewniaka księcia brunszwickiego Ottona³. Podobnie papież Mikołaj IV 7 października 1289 r. polecił biskupom Schwerina i Lubeki pokierowanie wyborem (27-letniego i tylko o niższych święceniach) księcia Jaromira rugijskiego; 9 stycznia 1296 r. Bonifacy VIII skasował wybór przez kapitułę kustosza Wisława, poddawszy go wcześniej egzaminowi przez kardynałów, i polecił przyjąć w diecezji dominikanina Piotra Polaka⁴. Rola kapituły wzrastała podczas *sede vacante*, zwłaszcza w XIV i XV w., kiedy toczyły się nawet przewlekłe spory o obsadę stolca biskupiego. Wtedy kapituła zarządzała diecezją przez swych administratorów w sprawach duchownych (*in spiritualibus*) i świeckich (*in temporalibus*), którzy zarządzali majątkiem, prowadzili politykę, sprawowali sądownictwo.

Badania nad kapitułą kamieńską pozostają daleko w tyle za badaniami nad kapitułami katedralnymi w Polsce⁵. Składem pralatury kamieńskiej zajęli się

² PUB VI, nr 3918: 1219, nr 3922: 1233, nr 3927: 1244. (Wykaz skrótów bibliogr. – s. ...).

³ PUB I, nr 527.

⁴ PUB VI, nr 4011: 1289, nr 4040: 1296.

⁵ Fundamentalna jest praca Stanisława Zachorowskiego, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*. Kraków 1912; także: T. Silnicki, *Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku do końca XIV w.* Warszawa 1953; *Duchowieństwo kapitułne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowoczesnej. Pochodzenie i funkcjonowanie elity kościelnej*. Red. A. Radziwiński. Toruń 2000; A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituły katedralnej w Polsce XIV i XV w. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*. Toruń 1995. Oto w wyborze ważniejsze prace dotyczące poszczególnych polskich kapituł katedralnych: lubuskiej – A. Weiss, *Organizacja diecezji lubuskiej w średniowieczu*. Lublin 1977; wrocławskiej i kruszwickiej – S. Librowski, *Kapituła katedralna wrocławska. Zarys dziejów i organizacji*. Warszawa 1949; K. Karczewski, *Skład osobowy kapituły katedralnej we Wrocławku w pierwszej połowie XIV wieku*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach” 45: Nauki Humanistyczne, Historia 2 (1996), s. 13–25 (autor odnotował 75 osób, 19 kanonii); krakowskiej – M.D. Kowalski, *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwek (1320–1382)*. Kraków 1996; B. Piec, *Pralaci kapituły krakowskiej do początku XIV wieku*. „Roczniki Humanistyczne” 42 (1994), z. 2 (Historia), s. 53–95, zob. też rec.: P. Chojniacki, „Studia Źródłoznawcze” 39 (2001), s. 103–195; plockiej – W. Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII–XVI w.* Płock 1979; głogowskiej – H. Gerlic, *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120–1526)*. Gliwice 1993; poznańskiej – J. Jaskulski, *Problem identyfikacji prebend i ich użytkowników w kapitule katedralnej w Poznaniu w XV w.* W: *Nihil superfluum esse. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane profesor Jadwidze Krzyżaniakowej*. Red. J. Strzelczyk, J. Dobosz. Poznań 2000, s. 461–469; wrocławskiej – K. Dola, *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418–1500*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 5 (1976), s. 185–315; tegoż, *Pralaci wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418–1500*. Tamże, 6 (1978), s. 257–307; tegoż, *Wrocławska kapituła katedralna w XV w. Ustrój – skład osobowy – działalność*.

w XIX w. szczeciński archiwista Robert Klempin i mieszczanin kamieński Ludwik Kücken⁶, a w XX w. – Ryszard Marciniak, badający stan dóbr kapituły, i Grzegorz Wejman, ograniczający się do prób rejestru osób pełniących poszczególne funkcje⁷. Postulat zbadania składu społecznego i narodowościowego kapituły kamieńskiej zgłaszał swego czasu Ryszard Walczak⁸.

Wielu prałatów i kanoników pochodziło z rodów rycerskich i możnowładczych, a nawet dynastycznych. Przykładami są Jarosław z dynastii rugijskiej, Jan Pruziko, krewny Bogusława IV, Fryderyk von Eickstedt, Fryderyk z hrabiów Stolberg. Powiązani węzłami pokrewieństwa z dynastią i możnowładztwem, łatwo byli wciągani w pomorską politykę. W kapitule istniały frakcje polityczne prowadzące spory z biskupami. Kapituła, niezależnie od biskupa, położyła rękę na sterze rządów diecezji, a gdy biskupa brakowało, zastępowała go, zarazem zaś nie odwracała oczu od tej gromadki wiernych wokół kościoła katedralnego (siedziby).

Urzędnikami sprawującymi administrację majątku byli z czasem prokuratorowie (występują od 1355 r.). Nazwa wskazuje na zlecony, zastępczy charakter urzędu. Wybierano ich zwykle w liczbie dwóch z grona kanoników i corocznie ponawiano. Odpowiedzialni przed kapitułą, podlegali jej władzy dyscyplinarnej, po roku składali rachunki i starali się o absolutorium. Mieli pod opieką skarbiec. Na ich ręce wpływały czynsze, wierzytelności kapitulne, opłaty od chłopów, dochody z anniwersarzy itp., kary pieniężne. To oni badali szkody, prowadzili rachunki, sprawowali sądownictwo we wsiach kapituły. Dokonywali wypłat, zwracali koszty podróży, spłacali długi, spisywali mienie. Innymi funkcjonariuszami kapituły byli notariusze. Ci prowadzili metrykę kapitulną – księgę, do której wciągali protokoły z posiedzeń, ważne zdarzenia z życia kapituły,

Lublin 1983; J. Gilewska-Dubis, *Środowisko wrocławskiej kapituły katedralnej w średniowieczu jako kolebka życia intelektualnego*. W: *Viae historicae. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Lechowi A. Tyszkiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Red. M. Goliński, S. Rosik. Wrocław 2001, s. 366–373 (tam wcześniejsza lit. niemiecka); sandomierskiej – J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186–1926*. Radom 1926.

⁶ Klempin, s. 412 i n.; Kücken.

⁷ R. Marciniak, *Dobra kapituły kamieńskiej do połowy XV wieku. Studium z dziejów społecznych gospodarstwa feudalnego*. Szczecin 1970; Wejman, zwłaszcza s. 77–96 i 234–240.

⁸ R. Walczak, „*Protocollum*” *augustianina-eremity zwanego Angelusem ze Stargardu. O polsko-pomorskich związkach historiograficznych w średniowieczu*. Poznań 1991, s. 185, przyp. 48.

dokumenty, przywileje. Dokumenty pisał mianowany przez kapitułę protokolant posiedzeń kapituły⁹.

Początkowo wielu kanoników znanych było tylko z imienia, co przy pospolitym występowaniu takich imion, jak Jan, Henryk, Rudolf czy Konrad, powoduje oczywiste trudności identyfikacyjne i zarazem utrudnia śledzenie karier. Interesować nas też będą drogi awansów kanoników, hierarchia prałatur oraz kumulowanie przez nich beneficjów, w tym nepotyzm.

Ilu ich było? Liczbowy stan kapituły wymaga jeszcze badań. Liczba kanoników nie była stała i powiększała się z biegiem czasu. W 1176 r. było ich trzech lub czterech, w 1194 r. już sześciu znanych z imion, długo przed rokiem 1261 liczba kanoników sięgnęła dwunastu, skoro tyluż liczyć miała szczecińska kolegiata Mariacka¹⁰. Gdy 20 maja 1336 r. kapituła z biskupem podejmowała ważną decyzję w sprawie wykupu biskupiego zamku w Golczewie i wykonania testamentu zmarłego prepozyta Konrada, wystąpiło piętnastu kanoników: prepozyt Bernard, dziekan Jan, witztum Fryderyk, scholastyk Konrad, kustosz Lubbert, kantor Rudolf, Fryderyk de Eickstedt (zarazem prepozyt kołobrzegi), archidiakon tałlimski (z Anklam) Henryk de Kerkow, archidiakon dymiński Walter de Guntersberg, archidiakon uznamski Reimar de Bane; szczecińscy: prepozyt Reiner i dziekan Ghiso, Walter, Tesmar de Bornym i archidiakon pyrzycki Jan Glasenapp¹¹ – i wydaje się, że wystąpili wtedy w komplecie¹². W kolejnych częściach tekstu zajmiemy się kierowniczą grupą kanoników, poczynając od prepozytów.

Zastosowane skróty bibliograficzne

- A – J. Allendorf, *Die Archidiakonate des Bistums Cammin. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte*. Berlin 1927.
- APSz, ZSI – Archiwum Państwowe w Szczecinie, Zbiór starych inwentarzy.
- CDB – *Codex diplomaticus Brandenburgensis*. Hrsg. v. A.F. Riedel. Berlin 1838–1869.

⁹ S. Zachorowski, *Rozwój i ustrój...*, s. 196–201.

¹⁰ R. Marciniak, *Dobra kapituły...*, s. 33–34.

¹¹ PUB X, nr 5370.

¹² R. Walczak, „*Protocollum*”..., s. 184, za R. Marciniakiem, *Dobra kapituły...*, s. 33, pisze, iż wymieniono 15 „nadto”, tj. poza wymienionymi wyżej funkcyjnymi.

-
- Hg – H. Hoogeweg, *Die Stifter und Klöster der Provinz Pommern*. Stettin 1924–1925.
- HPG – H. Heyden, *Pommersche Geistliche vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*. Köln 1965.
- Klempin – *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns aus der Zeit Bogislafs X.* Hrsg. v. R. Klempin. Berlin 1859.
- Kücken – L. Kücken, *Geschichte der Stadt Kammin in Pommern und Beiträge zur Geschichte des Camminer Dom-Capitels*. Kammin 1880.
- MU – *Urkunden zur Camminer Bistumsgeschichte auf Grund der Avignonesischen Supplikenregister*. Hrsg. v. A. Motzki. Stettin 1913.
- PU – *Pommerellisches Urkundenbuch*. Hrsg. v. M. Perlbach. Danzig 1881.
- PUB – *Pommersches Urkundenbuch*. Bd. I–VII. Hrsg. v. R. Klempin, R. Prümers, O. Heinemann, H. Frederichs. Stettin 1868–1936; Bd. VIII. Hrsg. v. E. Assmann. Köln 1961; Bd. X–XI. Hrsg. v. K. Conrad. Wien 1984, 1990.
- RBK – Archiwum Państwowe w Szczecinie, Zbiór starych inwentarzy, nr (dawny) 6: *Regesten zu den Urkunden des Bistums Kammin*.
- RDK – AP Szczecin, ZSI, nr 1129: *Regesten zu den Urkunden des Dominikanerklosters in Kammin*.
- RG – *Repertorium Germanicum. Verzeichniss der in päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zum Reformation*. Hrsg. vom Deutschen Historischen Institut in Rom. Bd. II. Berlin 1933; Bd. III, Berlin 1935; Bd. IV. Berlin 1943, 1957; Bd. V. Tübingen 2004; Bd. VI. Tübingen 1985; Bd. VII. Tübingen 1989; Bd. VIII. Tübingen 1993; Bd. IX. Tübingen 2000.
- RK – H. Riemann, *Geschichte der Stadt Kolberg*. Kolberg 1924.
- RKK – AP Szczecin, ZSI, nr 1131: *Regesten zu den Urkunden des Domkapitels in Kolberg*.
- RMO – AP Szczecin, ZSI, nr 1147: *Regesten zu den Urkunden des Marienstifts und Ottostifts in Stettin*.
- RNS – AP Szczecin, ZSI, nr 1146: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienser-Nonnenklosters von Stettin*.
- RNW – AP Szczecin, ZSI, nr 1153: *Regesten der Urkunden des Cisterzienser Nonnenklosters in Wollin*.

- UBB – *Geschichtsquellen des burg- und schlossgesessenen Geschlechts von Borcke*. Hrsg. v. G. Sello. Bd. I–III. Leipzig 1901–1903.
- UBO – O. Grotefend, *Geschichte des Geschlechts von der Osten. Urkundenbuch*. Bd. I. Stettin 1914; Bd. II. Stettin 1923.
- Wejman – G. Wejman, *Organizacja kościelna Kamienia Pomorskiego w latach 1124–1544*. Szczecin 1997.

W kapitułach polskich, wzorem kapituł francuskich, na czele kapituł stał dziekan¹³, natomiast w kamieńskiej, wzorem kapituł niemieckich – prepozyt. Należało doń administrowanie majątkami kapituły. Przewodniczył jej obradom i reprezentował ją na zewnątrz. Prepozytura została uposażona w 1186 r. przez Bogusława I dochodami z okręgu grodowego Lubin na wyspie Wolin, dochodami z wsi w ziemiach chockowskiej (Gützkow) i pyrzyckiej, karczmy kołobrzeskiej i innymi, co zapewniło jej mocną pozycję majątkową i uniezależniło prepozyta pod względem majątkowym od reszty kanoników¹⁴.

1. Zygfryd (*Sifridus*) – może od 1175 r., z chwilą przeniesienia siedziby diecezji do Kamienia (choć biskup pozostawał jeszcze jakiś czas w Uznamie) albo raczej po 5 sierpnia 1176 r., gdy na czele kanoników wystąpił Konrad, i przed 5 grudnia 1176 r., bo występuje przy czynności księcia Kazimierza I na czele świadków – chociaż bez tytułu – poprzedzając duchownego (kanonika?) Andrzeja¹⁵; z tytułem prepozyta (1181), 1182, 12 czerwca (1183)¹⁶, może do 1185/86 r., gdyż jest to biskup Zygfryd I od 1185 czy 1186 r. (po 2 marca, bo tego dnia w tym charakterze wystąpił przy czynności Bogusława I). Zmarł w 1191 r.¹⁷ Sądząc z imienia – Niemiec.

2. Konrad (I) – sądzę, że to wymieniony na czele kanoników 15 sierpnia 1176 r. Konrad¹⁸, Świętoborzyc, syn Warcisława (II) kasztelana szczecińskiego i funda-

¹³ T. Silnicki, *Z dziejów Kościoła w Polsce*. Warszawa 1960, s. 441 i n.; tegoż, *Dzieje i ustrój...*; z wyjątkiem Krakowa wszędzie na czele (S. Zachorowski, *Rozwój i ustrój...*, s. 192).

¹⁴ PUB I, nr 102; R. Marciniak, *Dobra kapituły...*, s. 30 i n.

¹⁵ PUB I, nr 70, 71.

¹⁶ Tamże, nr 87, 90, 94.

¹⁷ Tamże, nr 102; zob. E. Rymar, *Biskupi, mnisi, reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamieńskiej*. Szczecin 2002, s. 15.

¹⁸ PUB I, nr 67.

tora klasztoru cystersów w Kołbaczu, prepozyt najwcześniej od 1186 r. Był nim 18 marca (1187) i w 1189 r.¹⁹, kiedy to po najeździe duńskim został wygnany z kraju, zapewne wraz z rodziną. Po powrocie Świętoborzyców (1194?) spotykamy go znów na stanowisku prepozyta (1208, 1214, 1216²⁰), do 1219 r. Potem to biskup Konrad II 1219–1233²¹.

Gdyby nie Jan Pruzike, prepozyt dziewiąty, co stwierdzono w dokumencie, można by stawiać hipotezę, że w latach 1189–1191, po najeździe duńskim i wygnaniu Świętoborzyców, w tym Konrada, prepozytem mógł być (1189–1191?) Sygwin (Duńczyk?), „diakon” kamieński w 1187 r., potem biskup 1191–1219, a w latach 1191–1208 (?) prepozytem był ktoś nieznany. Możliwe też, że Sygwin pozostawał prepozytem tytularnym, bo stanowiska tego nie obsadzono.

3. Dietmar (*Thietmar, Tedmar, Thidmarus, Ditmar*)²² – wcześniej to kustosz (1194, 1219), jeszcze wcześniej (1187) – dziekan? Prepozytem był w latach 1222–1223²³, zapewne po 1219/20 r., kiedy to podczas zjazdu kamieńskiego wystąpił jako kustosz wraz z prepozytem Konradem.

4. Przybysław – już 7 lipca 1224 r. (zapewne od 1223 r.) i jeszcze 4 kwietnia 1232 r.²⁴, chyba do 1233 r. Sądząc z pomorskiego imienia, był przedstawicielem rodzimego duchowieństwa, ewentualnie z sąsiedniego obszaru meklemburskiego, dawniej obodrzyckiego, gdzie to imię częste w rodzinach dynastycznych (książęcych).

5. Florentyn, Florencjusz – wcześniej → dziekan (jeszcze 29.01.1233), prepozyt może od 1233 r.²⁵, jako „najwyższy”, bo *summus prepositus* w 1235 r.,

¹⁹ Tamże, nr 102–104, 106, 116.

²⁰ Tamże, nr 146, 161–163, 175. Wcześniej nie przewidywano przerwy w pełnieniu funkcji, stąd 1185–1217 (Kücken, s. 213), 1186–1216 (Klempin, s. 412) do 1217 (Wejman, s. 234).

²¹ Zob. E. Rymar, *Rodowód książąt pomorskich*. Wyd. 2. Szczecin 2005, s. 180 i n.; tegoż, *Biskupi...*, s. 16 i n.

²² Nie jest więc poprawne odtwarzanie imienia jako Thiedman (Kücken, s. 213) czy Tide-man (Wejman, s. 234).

²³ PUB I, nr 209, 213.

²⁴ Tamże, nr 222, 283.

²⁵ Tak też Klempin, s. 412; następnie prepozyt (Klempin, s. 413, jako pierwszy, za nim Kücken, s. 213, Wejman, s. 234).

w dokumentach do 31 maja 1240 r., przy czynności biskupa Wilhelma (1247–1248) jako były *antiquus* prepozyt, na liście świadków po prepozycie Konradzie²⁶, tak więc pozostawał w kapitule po złożeniu urzędu.

6. Konrad (II) – być może duchowny wywodzący się z Magdeburga, przybyły na Pomorze z biskupem Konradem III von Salzwedelem w 1233 r.²⁷ Mógł być w pierw prepozytem dymińskim²⁸. Kanonik poprzedzający innych kanoników na liście świadków czynności prawnej w 1240 r.²⁹, zapewne pełniący już wtedy wysoki urząd (prepozyturę?) w kapitule. Jako prepozyt wystąpił 5 listopada 1241 r.³⁰ Zarazem kapelan księcia Barnima I w latach 1242–1243³¹. Pełnił urząd podczas wakansu na stolcu biskupim w latach 1241–1244. Wystąpił 14 września 1244 r. w Magdeburgu przy czynności biskupa brandenburskiego Rutgera na liście świadków zaraz po prepozycie kapituły brandenburskiej, i to jako *vir fidelis* biskupa³². Trudno jeszcze dociec, co załatwiał w Magdeburgu i dlaczego wystąpił przy czynności tego antagonisty biskupów kamieńskich na tle jurysdykcji w ziemiach wkrzańskiej i barnimskiej. Może uzgadniał elekcję kanonika Wilhelma (zob. niżej) na stolec kamieński?³³ Podobnie jak Florentyn, jako *summus prepositus* 1247/48 i jeszcze 8 września 1249 r.³⁴

7 (?). Wilhelm – chyba to Wilhelm notariusz biskupa Konrada II w 1232 r., scholastyk kolegiaty kołobrzeskiej w latach 1235–1237, kanonik kamieński w 1240 r.³⁵, biskup (ordynowany w 1244 r.), jako elekt 22 lutego 1246, do 1249 r.,

²⁶ PUB I, nr 316, 378, 458.

²⁷ Bo może to w 1230 r. kanonik kolegiaty św. Sebastiana w Magdeburgu i kapelan abp. Albrechta – CDB, Bd. A I, s. 265. Jednak G. Wentz widzi w tymże Konradzie duchownego magdeburgskiego z 13.05.1243, dziekana tej kolegiaty 26.09.1247 i 9 VI 1248 (G. Wentz, *Das Erzbistum Magdeburg*. Bd. I, Teil I-2. Berlin 1972, s. 613), co jednak nie wyklucza naszej propozycji.

²⁸ W tym charakterze 14.02.1239 i w 1240 r. (PUB I, nr 333, 378), wcześniej prepozytem w Dyminie był Daniel w 1233 r. (tamże, nr 289–291), również zapewne kanonik kamieński.

²⁹ PUB I, nr 377.

³⁰ Tamże, nr 395.

³¹ Tamże, nr 401, 405, 412.

³² Tamże, nr 432.

³³ E. Rymar, *Między układem kremmeńskim i landyńskim (1236–1250). Wojna Pomorza Zachodniego z Rugią i Brandenburgią*. „Roczniki Historyczne” 52 (1987), s. 131.

³⁴ PUB I, nr 429: 1244, nr 458: 1247/8, nr 498: 1249.

³⁵ Tamże, nr 287: 1232, nr 321: 1235, nr 350: 1237, nr 377: 1240.

zatwierdzony przez legata papieskiego. Jako „były” biskup czynny w latach 1251–1253, już w czasach biskupa Hermana von Gleichena³⁶, znów faktycznie stojąc na czele kapituły w latach 1249–1253, nosząc jednak tytuł biskupi. Ponieważ Jan „Prus” miał być dziewiątym prepozytem (zob. niżej), wypada czynić Wilhelma prepozytem, chociaż w tej roli nigdy nie wystąpił. Dopiero wedle Tomasza Kantzowa to doktor teologii, prepozyt i koadiutor biskupa Konrada III do 1241 r.³⁷ Gdyby jednak zaliczenie go do grona prepozytów nie było trafne, wtedy wypadnie bardziej zdecydowanie optować za Sygwinem z lat 1189–1191 (zob. nr 2).

8. Magister Lambert – prepozyt 8 lipca 1253 r.³⁸, a zatem to duchowny Lambert (ale nie kanonik kamieński?) w 1240 r. i jeden z trzech kapelanów księżnej Marianny, żony Barnima I (1243), notariusz Barnima I (1243–1244) i biskupa Wilhelma (25.05.1249)³⁹. W 1262 r. przy czynności prawnej wystąpił jakiś „N. prepozyt”, poprzedzając dziekana Adolfa. Lambert sporadycznie w swej roli prepozyta (1265, 1269, 1270, 1273, 1287, 1290)⁴⁰, gdy w całym tym okresie przy czynnościach kapitułę reprezentuje dziekan Jan „Prus”. Był wystawcą dokumentu 23 czerwca 1291 r.; jako „ongiś” prepozyt wspomniany 9 stycznia 1298 r., zapewne więc już zmarły przed 11 kwietnia 1297 r.⁴¹ Sadząc z imienia, może krewny biskupa Hermana, który przecież do kapituły sprowadził ze swej ojczyzny nad Wezerą krewnego Bernarda von Eversteina i Gebharda⁴².

³⁶ Tamże, nr 446: 1251; zob. E. Rymar, *Biskupi...*, s. 19 i n.

³⁷ Th. Kantzow, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*. Tłum. K. Gołda. Przep. i koment. T. Białecki, E. Rymar. T. I. Szczecin 2005, s. 334.

³⁸ PUB I, nr 573–574.

³⁹ Tamże, nr 377: 1240, nr 412: 1243, nr 419: 1243, nr 429: 1244, nr 490: 1249.

⁴⁰ PUB II, nr 714: 1262, nr 785: 1265, nr 883: 1269, nr 910: 1270, nr 969, 973: 1273, nr 1441: 1287, nr 1526: 1290.

⁴¹ PUB III, nr 1587: 1291, nr 1826: 1298.

⁴² Tak M. Wehrmann, *Zur Geschichte des Grafen Hermann von Gleichen, Bischofs zu Camin*. „Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt” 20 (1899), s. 175. Należy odróżniać go od Lamberta kanonika kołobrzeskiego w 1254 r., Lamberta kanonika wymienionego na liście świadków po kanoniku kołobrzeskim 22.06.1257 (PUB II, nr 640), od mgr. Lamberta, który 1.04.1261 otrzymał od legata papieskiego Alberta, biskupa Pomezanii, potwierdzenie probostwa w Lewin pod patronatem cystersów z Dargunia (tamże, nr 697), scholastyka kamieńskiego 1262, dziekana 1297–1300.

9. Jan (I). Obsada prepozytury po Lambercie po 1291 r. nie przedstawia się jasno, m.in. z powodu nikłej bazy źródłowej z końca XIII w. Na czele kapituły 11 kwietnia 1297 r. wystąpił prepozyt Jan, wystawiając dokument z dziekanem Janem („Prusem”), kantorem Janem, kanonikami Janem Pruce i Janem de Stariz. Na czele kapituły Jan też 10 czerwca 1297 r.⁴³ Po objęciu stolca biskupiego przez dominikanina Piotra Polaka Jan znika z dokumentów, popadłszy w spór z nowym biskupem. Wtedy (9.08.1297, 9.01, 6.02, 16.06, 22.08. 1298) w imieniu kapituły występują: kustosz Wisław (niedoszły biskup), dziekan Jan, scholastyk Hildebrand⁴⁴. Kustosz i scholastyk jako wybrani rozjemcy kończą 9 stycznia 1298 r. spór z nim biskupa Piotra w sprawie patronatu nad kościołem w Lassan⁴⁵, co jest widowym świadectwem konfliktu. Potem powraca na czoło kapituły, obecny jest bowiem przy czynnościach księcia Bogusława IV w grudniu 1298 r., w tym 25 grudnia jako *summus prepositus*; już w towarzystwie nowego dziekana Lamberta jeszcze 14 sierpnia 1299 r.⁴⁶ W tej sytuacji nie sposób go chyba zidentyfikować z Janem „Prusem”, dziekanem jeszcze 6 lutego 1298 r.⁴⁷ Według kalendarza i obituaria kamieńskiego z końca XIV w. Jan dziewiąty prepozyt zmarł 22 października (*11 Kal. Novembris*)⁴⁸, może więc w 1299 r.

10. Hildebrand – wcześniej może notariusz biskupa Hermana (1260), kanonik kolegiaty Mariackiej w Szczecinie, archidiakon (prepozyt) szczeciński (1288), kanonik kamieński (1288)⁴⁹; przechodzi na → scholasterię kapituły kamieńskiej (już 9.08.1297), pozostając na tym urzędzie do roku 1300/1303, zarazem będąc nadal prepozytem (archidiakonem) szczecińskim (29.04.1302, 16, 29.05.1303)⁵⁰. Po opuszczeniu diecezji przez biskupa Piotra (koniec 1298 r.) został jego generalnym wikariuszem (*vice gerens [...] domini Petri [...] episcopi*). Po raz pierw-

⁴³ PUB III, nr 1803, 1806.

⁴⁴ Tamże, nr 1813, 1835, 1855, 1859.

⁴⁵ Tamże, nr 1826.

⁴⁶ Tamże, nr 1866, 1870–1871, 1885, 1897, 1901–1904, 1920.

⁴⁷ Z Janem „Pruce” zidentyfikowali go: Klempin, s. 412 (prepozyt 1297–1299), Kücken, s. 213, Wejman, s. 234 (prepozyt 1291–1299), który też wie o pełnionej w 1302 r. funkcji przez pewnego prepozyta Jana.

⁴⁸ E. Rymar, *Biskupi...*, s. 132.

⁴⁹ PUB II, nr 1453, 1468, 1475.

⁵⁰ PUB IV, nr 2025, 2092, 2095.

szy w tym charakterze wystąpił 21 stycznia 1299 r., po raz ostatni 14 października 1300 r.⁵¹ Jako prepozyt 6 lutego 1303 r.⁵², jako *summus prepositus* 10 stycznia, 16 lutego 1304 r.⁵³ Jako *maiori preposito* 26 kwietnia 1314 r. otrzymał od kapituły wieś Darbogądz w zamian za rezygnację z dziesięcin w Gardźcu na Wolinie. Łącząc prebendę prepozytury szczecińskiej jeszcze 8 listopada 1315 r.⁵⁴, zmarł zapewne 7 marca – 16 kwietnia 1316 r., gdyż w tym czasie Jan Polak (Polonus), kapelan księcia szczecińskiego Ottona I, z funkcji kantora kapituły kolegiackiej w Szczecinie przeszedł na stanowisko jej prepozyta⁵⁵, widocznie po zwolnieniu jej przez Hildebranda.

11. Reymar de Wachholz – pochodził z napływowej (z Saksonii?) rodziny rycerskiej, rozsiadłej od połowy XIII w. w okolicach Dargunia i Dymina. Tam żyli rycerz Jan I (1249–1291) i zapewne jego syn Reinbern, znany od 1265 r. Synami Reinberna byli zapewne Reymar, znany od 1280 r., Jan II, widoczny od 1289 r., Henryk, od 1286 r., Paridam I, burgrabia (kasztelan) dymiński. Henryk na początku XIV w. osiedlił się z synami w ziemi kamieńskiej, bez wątplenia korzystając z protekcji swego krewnego, też Henryka (syna Reinberna i brata Paridama), archidiakona dymińskiego (1299), wybranego na biskupa kamieńskiego przez kapitułę w 1301 r., zatwierdzonego przez papieża 28 stycznia 1302 r.⁵⁶ Już 3 sierpnia 1302 r. w Dyminie, w obecności i z konsensem biskupa, rycerz Henryk z synami Reymarem, Paridamem, Janem, Szymonem i Arnoldem otwierał nową kaplicę w Plestlin, poddając ją parafii w Sophienhof⁵⁷. To zapo-

⁵¹ Tamże, nr 2016, 2048. W roli prepozyta 18.03.1300, ale w podejrzanym (źle datowanym) dokumencie bp. Henryka (PUB III, nr 1931), bo ten wybrany w kapitule w 1301 r., zatwierdzony przez papieża 28.01.1302.

⁵² PUB IV, nr 2078; 3, 18.09.1303 z dziekanem reprezentuje kapitułę (tamże, nr 2108, 2111 i często później).

⁵³ Tamże, nr 2139, 2146.

⁵⁴ PUB V, nr 2889, 2980, 2986.

⁵⁵ Tamże, nr 2999, 3007.

⁵⁶ PUB I, nr 498: 1249; III, nr 1920, 1950: 1299; IV, nr 1976: 1301. Rycerz Reimar sprzedał w 1305 r. biskupowi 3 łany w Wolkvitz dla ufundowania prebendy kanoniczej w Güstrow; z synem Paridamem w obecności bp. Henryka czynił nadanie 2.04.1307 dla cystersów z Dargunia (PUB IV, nr 2263, 2346). Reinbern z synami Henrykiem (potem biskupem) i Paridamem czynił nadanie dla cystersów z Dargunia, co potwierdzali synowie w 1307 r. (tamże, nr 2372–2374; E. Rymar, *Biskupi...*, s. 28). O początkach pomorskich Wachholzów D. Wybranowski, *Udział rycerstwa w konflikcie Bogusława IV z juniorami w latach 1294–1295*. „Przegląd Zachodniopomorski” 2000, z. 3, s. 24.

⁵⁷ PUB IV, nr 2040.

wiedź wzrostu roli tego rodu wraz z wyborem krewniaka na najwyższe stanowisko w Kościele kamieńskim. Nas interesuje tu jednak inny Reyemar z tej rodziny, który rzecz jasną swą obecność w kapitule – jakoby już w 1304 r.⁵⁸ – i awanse w niej zawdzięczał wpływowi krewniaka-biskupa. To wprawdzie witztum (*vicedominus*), czyli zastępca biskupa w kapitule już 24 kwietnia 1308 r.⁵⁹ i jeszcze 3 czerwca 1314 r., kiedy w kapitule z jego rodziny też kanonicy Jan i Szymon. Obecny przy czynności biskupa Wacholtza w Wachholtzhagen; jako kanonik 23 lutego 1315⁶⁰, bez wątplenia nadal witztum. Prepozytem został kiedyś długo po 8 listopada 1315 r., gdy żył jego poprzednik. W tym charakterze wystąpił 15 maja 1317 r. jako główny wystawca dokumentu kapituły; 13 sierpnia 1318 r. wymieniony przez papieża jako stojący na czele kapituły, która w drodze kompromisu dokonała wyboru biskupa Konrada, i jeszcze 31 maja 1323 r.⁶¹

12. Fryderyk de Stolberg (*Stalberch*, *Stahlberg*, nawet *Stalenbergh*) – to przedstawiciel dynastycznej rodziny z Turyngii, Fryderyk III, może syn Fryderyka I hr. Stolberg-Vockenstedt (1233–1272) i Agnieszki von Frenkenstein⁶², kanonik i archidiakon pyrzycki (11.04, 10.06.1297)⁶³. 24 lutego 1303 r. biskup Henryk utworzył w kapitule nowe stanowisko witztuma, swego zastępcy, i przekazał mu *officium archidiaconi* dla parafii w okręgu Pyrzyce, Lipian, Pełczyc, Gryfina, Bania i Widuchowej, zanim 8 kwietnia tegoż roku wydał nową ordynację archidiaconalną⁶⁴, zatem Fryderyk zapewne wtedy stracił swą archidiaconię, skoro jest kustoszem w latach 1304–1322, a zarazem archidiaconem (prepozytem) dymińskim 23 czerwca 1321 r.⁶⁵ Od 1323 r. kierował w kapitule

⁵⁸ Tak Klempin, s. 427, czego nie zdołałem potwierdzić źródłem.

⁵⁹ PUB IV, nr 2409. Nie zdołano potwierdzić źródłem pełnienia tej funkcji już w 1305 r., o czym Klempin, s. 427.

⁶⁰ PUB V, nr 2894, 2936.

⁶¹ Tamże, nr 3059, 3214; VI, nr 3687. Kuriozalny jest prepozyt „Bermannus” z lat 1315–1318 (Wejman, s. 234).

⁶² H. Suhle, *Beiträge zur Genealogie der Grafen zu Stolberg*. „Zeitschrift des Harzvereins für Geschichte und Altertumskunde” 42 (1909), tabl. po s. 96; Freytag Frank Baron v. Loringhoven, *Europäische Stammtafeln. Stammtafeln zur Geschichte der Europäischen Staaten*. Marburg 1957. Bd. IV, tab. 54.

⁶³ PUB III, nr 1803, 1806.

⁶⁴ PUB IV, nr 2082, 2089.

⁶⁵ Tamże, nr 3514.

frakcją antypapieską⁶⁶, sprawując od 1324 r., po śmierci biskupa Konrada IV (latem?), faktyczne rządy w diecezji pod nieobecność biskupów z prowizji papieskiej, może nawet prezentowany przez kapitułę na biskupa. Kapituła oparła się w 1324 r. nominacji Arnolda von Eltza przez papieża Jana XXII. Był to czas walki papieża z królem niemieckim Ludwikiem bawarskim, a także obejmowania Marchii Brandenburskiej przez małoletniego i pozostającego długo pod kuratelą regentów syna królewskiego Ludwika oraz wypierania Gryfitów z zajętych wcześniej (po 1319 r.) części Marchii, zwłaszcza z Nowej Marchii, pozostającej w diecezji kamieńskiej. Fryderyk jako prepozyt w imieniu własnym i kapituły dysponował 18 stycznia 1326 r. dobrami kościelnymi, używając tytułu wikariusza kapituły i elekta (*gerens vices capituli [...] et electi*), podobnie 1 września 1326 r., powołując na świadków czynności ośmiu kanoników⁶⁷. Był więc ewentualnie wikariuszem wybranego przez część kapituły w 1324 r. biskupa elekta Jana Hackego z Getyngi i po jego wycofaniu się, wobec nieuznania papieskiego, powołanego ok. 1325 r. Ludwika, urodzonego ok. 1302 r. syna Bertolda VII hr. Hennebergu, wtedy kuratora margrabiego Ludwika⁶⁸. Papież Jan XXII od 14 listopada 1324 r. forsował swego nominata Arnolda, nieprzyjmowanego w diecezji. 13 stycznia 1326 r. posłał bullę do arcybiskupa Kolonii i biskupa z Osnabrück z nakazem wprowadzenia Arnolda siłą przeciwko partii Fryderyka, podobne bulle słał 26 stycznia do książąt Warcisława IV, Ottona I i Barnima III, książąt meklemburskich oraz głównych miast pomorskich oraz przeciw margrabiemu⁶⁹ Ludwikowi i jego poddanym w Nowej Marchii z rodu von Wedel. Arnold dopiero w 1327 r. mógł przybyć do diecezji. Prepozyt, wspierany przez kanoników: Fryderyka von Eickstedta Młodszeo, Mikołaja von Schwanebecka, Wisława z Karnic, Henryka Wisbekego oraz przez miasto Koszalin i część rycerstwa wasalnego, toczył z nim wojnę domową. W początkach lutego 1328 r. w źródłach wystąpił pewien Jan, oficjał Fryderyka. 8 sierpnia 1328 i 24 sierpnia 1329 papież znów zlecał arcybiskupowi Bremy ekskomunikowanie przeciwników Arnolda, nieuznawanego przez połowę diecezji.

⁶⁶ Prepozytem już od 1323 r. czyni go Kücken, s. 213, natomiast za źródłami Klempin, s. 427, tylko od 1326 r.; zob. ostatnio E. Rymar, *Wzrost roli Koszalina w okresie wojny z biskupem kamieńskim i Kołobrzegiem (1327–1329/30)*. „Rocznik Koszaliński” (w druku).

⁶⁷ PUB VII, nr 4146, 4224; M. Wehrmann, *Bischof Arnold zu Camin 1324–1330*. „Zeitschrift für Kirchengeschichte” 29 (1899), s. 380.

⁶⁸ E. Rymar, *Biskupi...*, s. 30, 31 i n.

⁶⁹ PUB VII, nr 4323, 4324.

Zamiast wymienionych już kanoników i Stolberga powołał nowy skład kapituły⁷⁰. Uwięziony w toku wojny klasztoru w Białobokach z Gryficami prepozyt kapituły kamieńskiej Fryderyk de Stolberg i przeciwnik biskupa Arnolda miał być zwolniony 16 sierpnia 1329 r. Rajcy Trzebiatowa i Wolina jako mediatorzy, wstawiając się za Gryficami, zapewniają 20 sierpnia 1329 r. kapitułę kamieńską (archidiakona dymińskiego Barnima de Verla, kustosza Mikołaja de Schwanebecka, archidiakona szczecińskiego Wisława de Carnitze, kantora Jan Roghena, scholastyka Gerarda de Botzem i pozostałych kanoników), że Gryfice odstawią uwięzionego prepozyta Fryderyka do Kamienia, kiedy tylko dziekan szczecińskiej kolegiaty Mariackiej Giso i gryficy mieszczanie, uwięzieni w zamku i miasteczku Löcknitz/„Łeknica”, bezpiecznie ze swymi towarami i pieniędzmi powrócą do Szczecina⁷¹.

De Stolberg wnet utracił stanowisko, bo jego następcą jest wkrótce ów Barnim z Werli, z książąt meklemburskich, bliski krewny książąt szczecińskich, może już od 1323–1324 po Fryderyku von Stolbergu archidiakon dymiński, jeszcze 20 sierpnia 1329 jak wyżej w tym charakterze, wyprzedzając jednak kanoników: kustosza, archidiakona szczecińskiego Wisława z Karnic, kantora, scholastyka, reprezentując opcję papieską w kapitule i po zmianie w jej składzie przez papieża Jana XXII (gdym stanął na jej czele po 24.08.1329), występując w roli prepozyta przy czynności biskupa Arnolda 8 stycznia 1330 r.⁷²

13. Barnim de Werle – syn księcia meklemburskiego na Orlach (Werle), Henryka II, wygnanego z kraju za zabójstwo ojca w 1291 r., i Beatrycze, córki księcia pomorskiego Barnima I, po którym otrzymał imię. Wychowywany z siostrą Matyldą na dworze pomorskim, jak ona z powodu grzechu ojca skierowany do stanu duchownego⁷³. Wobec zgonu (po 30.11.1316) Hildebranda, wieloletniego kapelana księcia szczecińskiego Ottona I i prepozyta kolegiaty Mariackiej w Szczecinie, prepozyta kamieńskiego, książę Otton już 28 lutego 1317 r. wprowadza do kapituły kamieńskiej w jego miejsce kolejnego swego faworyta, Barnima, dotąd kanonika kołobrzeskiego, przekazując mu w dożywocie pre-

⁷⁰ E. Rymar, *Biskupi...*, s. 30–33; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198–1448. Ein biographisches Lexikon.* Hrsg. v. E. Gatz unter Mitwirkung v. C. Brodtkorb. Berlin 2001, s. 258.

⁷¹ PUB VII, nr 4508. Więcej zob. E. Rymar, *Wzrost roli...* (w druku).

⁷² PUB VII, nr 4508 4541, 4604; VIII, nr 5038.

⁷³ E. Rymar, *Rodowód...*, s. 164 i n.

benwę specjalnie utworzoną w uzgodnieniu z biskupem Henrykiem w postaci wsi Sommersdorf koło Szczecina (w ziemi wkrzańskiej). Barnim zarazem zapewne od 1321 r. był prepozytem kościoła kolegiackiego NMP w Szczecinie⁷⁴. Ponieważ prepozyturę ową piastował 23 kwietnia 1324 r., ktoś inny, widocznie Barnim, może już od 1323–1324 po Fryderyku von Stolbergu był archidiakonem dymińskim, ale dopiero 20 sierpnia 1329 r. jeszcze w tym charakterze, wyprzedzając jednak kanoników: kustosza, archidiakona szczecińskiego Wiśława z Karnic, kantora, scholastyka, przy czynności kapituły kierowanej przez uwiezionego prepozyta Fryderyka von Stolberga, reprezentując opcję papieską w kapitule, i po zmianie w jej składzie, dokonanej przez papieża Jana XXII, stanął na jej czele po 24 sierpnia 1329 r., występując w roli prepozyta przy czynności biskupa Arnolda 8 stycznia 1330 r. i jeszcze 10 marca 1333 r.⁷⁵ Ustąpił przed 6 czerwca tegoż roku, gdy znamy jego następcę. Książę szczeciński 24 czerwca 1335 r. przeniósł jego prebendę w kościele katedralnym na kapitułę, chociaż to beneficjum miał nadane w dożywocie. Zapewne już wtedy był cystersem w Kołbaczu. Jego pobyt tutaj potwierdza dokument Barnima III z 9 czerwca 1339 r. Nie jest źródłowo potwierdzona informacja Tomasza Kantzowa, jakoby był tam również opatem⁷⁶.

14. Magister Konrad (III) z Gryfii – zwany de Gripeswalde/wold, zatem to nazwisko odmiejscowe, może przedstawiciela patrycjatu z tego miasta, może to więc Konrad prepozyt kolegiaty św. Mikołaja w Gryfii 7 sierpnia 1294 r., *viceprepositus in Griphiswold* 17 grudnia 1297 r., kanonik kołobrzeski obecny 16 czerwca 1298 r. przy czynności biskupa Piotra dla parafii w Wusterhausen, kanonik kamieński (magister Konrad) 31 marca 1304 r. i pleban Wusterhausen (k. Greifswaldu) 28 kwietnia 1307 r. Jako pleban tamże z konsensem biskupa i kapituły fundował w tym kościele ołtarz św. Jana Chrzciciela, uposażając go trzema łanami i wiatrakiem przy drodze do Wołogoszczy, co książę Warcisław IV zatwierdził 28 września 1315 r.⁷⁷ Przebywał zwykle na dworze książęcym

⁷⁴ PUB V, nr 3049: 1317, gdzie jako *avunculus* (tu: siostrzeniec) Ottona I szczecińskiego, jako prepozyt 2.05.1322, 11.01.1323 (PUB VI, nr 3592, 3609, 3628, 3662).

⁷⁵ PUB VII, nr 4508 4541, 4604 (określony jako *om*, tyle co *avunculus*, przez Ottona I i Barnima III szczecińskich); VIII, nr 5038.

⁷⁶ PUB VIII, nr 5289, 5751; Th. Kantzow, *Pomerania...*, s. 370.

⁷⁷ PUB III, nr 1694, 1786, 1855; IV, nr 2153, 2348; V, nr 2972–2973.

jako notariusz Warcisława IV z lat 1315–1326⁷⁸, zarazem prepozyt kolegiaty św. Mikołaja w Gryfii od wiosny 1325 r.⁷⁹ Papież Jan XXII nadaje mu 4 grudnia 1330 r. ekspektatywę na prepozyturę w kolegiacie kołobrzesckiej, ale 31 grudnia tegoż roku Konrad występuje jeszcze w dawnym charakterze⁸⁰. W kierownictwie kapituły w czasach biskupa Fryderyka (1331)⁸¹ przejmuje prepozyturę kołobrzescką najpóźniej 28 grudnia 1331, posiada ją 30 września 1332 r.; widocznie przewidziany do awansu, skoro papież Jan XXII 30 października 1332 r. nadaje ekspektatywę na wielką prebendę w kolegiacie kanonikowi kamieńskiemu Konradowi Schuverowi⁸².

Prepozyt w Kamieniu (po 10 marca) 6 czerwca 1333 r. Witztum Fryderyk von Stegelitz i scholastyk Konrad testamentem przekazali mu w 1334 r. wieś Dygowo (na pld. wsch. od Kołobrzegu). Zapewne z powodu jego choroby już 7 lutego 1336 r. kapitułę reprezentuje dziekan Jan, ale Konrad wystąpił jeszcze 11 oraz 18 marca 1336 r., gdy testamentem dysponował dochodem z kościoła w Rotchenkirchen na Rugii⁸³. Zmarł 22 marca (*11 kal. Aprilis*) 1336 r.⁸⁴ Wykonując jego testament, biskup i kapituła 20 maja 1336 r. sprzedają wieś Dygowo w celu zgromadzenia funduszy do wykupienia z zastawu u rycerza Fryderyka Lodego biskupiego zamku Golczewo. Z tych dochodów fundują w intencji Konrada wikarię w kościele katedralnym i dwie w kołobrzesckim kolegiackim⁸⁵.

15. Bernard (I) (v.) Behr (łac. *Ursi*)⁸⁶ – z wielkiego pomorskiego rodu rycerskiego, syn Lipolda II, pana Pełczyc ok. 1250 r., i Małgorzaty, wnuk Lippolda I z Pełczyc, brat Dytryka (1334), Jana (1330–1334), Lippolda. Papież Jan XXII,

⁷⁸ A. Gut, *Personel kancelarii książąt pomorskich do połowy XIV wieku*. „Przegląd Zachodniopomorski” 1999, z. 4, s. 87. W tym charakterze np. 14.06.1318, 10.08.1320, 25.01, 8.03, 23.04, 5.05, 25.08 1321, 1322 (PUB V, nr 3197, 3389; VI nr 3451, 3453, 3458–3463, 3484, 3493, 3623; VII, nr 4783).

⁷⁹ PUB V, nr 3835, 3890–3909; VII, nr 4155.

⁸⁰ PUB VII, nr 4602, 4611, 4613.

⁸¹ PUB VIII, nr 4862, 4882.

⁸² Tamże, nr 4940, 4987, 4991.

⁸³ Tamże, nr 5069; X, nr 5340–5341, 5348, 5351.

⁸⁴ E. Rymar, *Biskupi...*, s. 111.

⁸⁵ PUB X, nr 5370; zob. też nr 5379: 25.06.1336. Prebendy Konrada w Gryfii i Kołobrzegu w 1347 r. przejął Gotfryd de Crempsa (MU nr 18).

⁸⁶ Dokument z 29 XI 1300 (PUB III, nr 1962), w którym Bernard w roli prepozyta, należy do lat 1343–1351.

w związku ze skargą biskupa Arnolda przeciw swym oponentom z kapituły, desygnuje do kapituły nowych kanoników, w tym Bernarda plebana z Gützkow/Chockowa, z zachowaniem przez niego tego beneficjum, i 24 sierpnia 1329 r. poleca arcybiskupowi Bremy wprowadzić to w życie. Jako pleban w Chockowie Bernard był wystawcą dokumentu z braćmi Lippoldem, Henrykiem, Hennekinem, Dytrykiem 16 stycznia 1334 r.⁸⁷; jako witztum kamieński od 17 maja 1334 r. i jeszcze 7 lutego 1336 r. przy czynnościach nowego biskupa Fryderyka⁸⁸. Prepozyt (po 22 marca) 20 maja 1336 r., jako *summus prepositus* 8 lipca 1336 r.⁸⁹, *avunculus* (więc wuj lub kuzyn) braci Romele i Betkina von Rahmelów 6 (13?) listopada 1351⁹⁰. Zmarł 27 sierpnia (*6 Kal. Septembris*), testamentem fundując nabożeństwa żałobne w swej intencji z dochodów we wsi Radzanek (Resel) koło Maszewa⁹¹, zatem w latach 1352–1354⁹², raczej w 1353, a nawet 1354 r., skoro obecnie dopiero z tego roku znamy jego następcę. Jego kamień nagrobny zachowany był w kościele katedralnym⁹³.

16. Magister Markward de Tralowe – od 1339 r. kanonik lubecki, prokurator biskupa kamieńskiego Fryderyka w Awinionie, otrzymuje 22 października 1343 r. archidiaconię dyمیńską i kanonię kamieńską na prośbę rezygnującego biskupa Fryderyka i elekta Jana⁹⁴. W charakterze archidiakona 17 sierpnia 1344 r., wybrany przez kapitułę na prepozyta przed 12 listopada 1354 r., gdyż stoi tego dnia na czele kapituły udzielającej konsensu dla czynności biskupa⁹⁵. Latem 1363 r. pozostawał w ostrym sporze z książętami wołoskimi o patronat nad kościołem w Gützkow, zapewne na tym tle zawieszony czy usunięty z urzędu, bo już 7 czerwca 1364 r. na czele kapituły widzimy dziekana Hermana z zazna-

⁸⁷ PUB VII, nr 4509; VIII, nr 5133–5135.

⁸⁸ PUB VIII, nr 5164, 5177, 5244, 5259, 5261; XI, nr 5340.

⁸⁹ PUB X, nr 5370, 5382

⁹⁰ RBK nr 255.

⁹¹ R. Rymar, *Biskupi...*, s. 126. Wieś Radzanek w 1334 r. objęta sprzedażą Maszewa dla bp. Fryderyka przez Ludekina z Maszewa (PUB VIII, nr 5198, 5222).

⁹² A nie w 1351 r., jak Klempin, s. 413, Kücken, s. 213, R. Walczak, „*Protocollum*”..., s. 184.

⁹³ Kücken, s. 213.

⁹⁴ PUB XI, nr 6170 uw., 6197, 6199; MU nr 5.

⁹⁵ PUB XI, nr 6310; RBK nr 259. O wyborze powiadamiąca papieża suplika bp. Jana, dziekana i kapituły, odnotowana 14.12.1354 (MU nr 47). Wykluczony jest prepozyt Markward de Croko 1351–1354 (jak Kücken, s. 213) czy Crockow 1352–1354 (jak Wejman, s. 234).

czaniem: *preposito in remotis agente* (czyli w zastępstwie nieobecnego) i archidiacona uznamskiego Egharda Manteuffla⁹⁶. Z tego powodu dziekan jego matczynej kapituły lubeckiej, upoważniony przez Jana biskupa Hildesheim, interweniował w Kamieniu 24 grudnia 1364 r. z żądaniami finansowymi⁹⁷. Wprawdzie 8 stycznia 1368 r. wymieniono go na czele kapituły, ale to nadal pozory, skoro kapitułę wciąż reprezentuje nowy dziekan Luder Colner (8.07.1368 również jako *preposito in remotis agente*), a po jego zgonie od 1369 r. Wisław Venceslai de Goldbeke (17.03.1371 jako *preposito in remotis agente*)⁹⁸. Praktycznie więc zapewne aż do jego śmierci na wygnaniu, może w 1375 r., urząd w kapitule nie był obsadzony⁹⁹.

17. Egghard (v.) Manteuffel – z wielkiego pomorskiego rodu rycerskiego, kanonik kamieński i – najwcześniej od 1353 r. – archidiacon Uznamu (29.06.1356)¹⁰⁰, pleban Wusterhausen/Ostrożna (1361). Członek najbliższej rodziny Konrada (I) Manteuffla z Wlewa i Śliwna, który w 1368 r. z konsensem brata Gerarda i syna Henninga sprzedawał kapitule kamieńskiej swe dobra w Śliwnie. Wtedy za swoją część Śliwna Egghard otrzymał od kapituły 35 grzywien¹⁰¹. W 1374 r. miał proces z Kołobrzegiem o łąki między *Wachholteshagen* i jeziorem *Wacholten* a swoją, Reymara von Wacholza i kapituły wsią Liwia Łuża¹⁰². Kierując od 1363/64 r. kapitułą z dziekanami, na prepozyturę przeszedł w 1375 r., najpóźniej 27 października, sięgając po urząd niewiele wcześniej, bo 26 marca tegoż roku stał na czele kapituły jeszcze z tytułem archidiacona. W roli prepozyta znany z licznych czynności kapituły do 7 grudnia 1387 r. Brakuje go na czele kapituły 23 kwietnia (zob. niżej) i 9 sierpnia 1389 r.¹⁰³ – widocznie zmarł na początku tego roku.

⁹⁶ RBK nr 301, 305, 306, 309, 311, 315, 318.

⁹⁷ Tamże, nr 310.

⁹⁸ Tamże, nr 321, 323, 330, 342, 376, 381, 383.

⁹⁹ Klempin, s. 413, datował pełnienie przez niego funkcji do 1368 r.; Wejman, s. 34, nawet do 1374 r. Tenże oraz Kücken, s. 213, znają tajemniczego dotąd prepozyta Jan Grymmena z 1379 r.

¹⁰⁰ Archidiaconem tam jeszcze 23.02.1353 Reimar de Banis (z Bania) – RBK nr 258, 267; RNW nr 36.

¹⁰¹ RBK nr 323, 325, 341.

¹⁰² Tamże, nr 383, 385, 387.

¹⁰³ Tamże, nr 422, 427.

18. Filip de Helpte – pochodził z mało jeszcze znanej rodziny rycerskiej w zaodrzańskiej części księstwa wołoskiego¹⁰⁴, zapewne syn Alberta, marszałka księstwa wołoskiego. W 1373 r. immatrykulowany na uniwersytecie w Pradze¹⁰⁵. Po studiach, widocznie dzięki zasługom ojca i protekcji książąt wołoskich, archidiakon uznamski 1376–1387, potem prepozyt szczeciński; z bratem Hermanem i siostrzeńcem Henrykiem Wussowem 27 lutego 1385 r. przejął od kapituły w zastaw za 4700 grzywien zamek w Golczewie z kluczem dóbr¹⁰⁶. Prepozytem w Kamieniu był już 23 kwietnia 1389 r., skoro tego dnia biskup Jan Brunonis uważał go za swego generalnego wikariusza, prosząc radę miejską Kołobrzegu o jego ochronę. W tym charakterze – zarazem jako prepozyt – występuje w licznych dokumentach¹⁰⁷. Był w składzie szczecińskiego sądu inkwizycyjnego powołanego do osądzenia sekty waldensów, 1392–1394¹⁰⁸. Wikariusz generalny do spraw zarówno duchownych, jak i świeckich nadal od 1394 r., po powołaniu na stolec biskupi Piasta Jana IV Kropidły, nieuznanego przez kapitułę. Prepozyt jeszcze 16 grudnia 1400 r., do 1402 r.¹⁰⁹; jako były (zmarły) wspomniany 10 marca 1405 r.¹¹⁰

19. Magister *in art.*, bakalarz teologii Jan (II) Papendorf – dziekan kolegiaty św. Mikołaja w Gryfii, archidiakon uznamski, kanonik kolegiaty NMP w Szczecinie, wikary w kościele parafialnym św. Bartłomieja w Barlinku,

¹⁰⁴ Henning komturem joannitów w Suchaniu 1361; Albert v. Helpte (Helpede) 4.04.1363 wystąpił wśród świadków układu książąt wołoskich z książętami meklemburskimi, 7.07.1369 w otoczeniu Wacława VI, 8.06.1372 w Stargardzie na akcie podziału księstwa wołoskiego jako marszałek księstwa wołoskiego, w 1374 r. otrzymał od książąt dochody ze wsi Nonnendorf k. Wołoszczy, 12.11.1386 przy czynności rodziny rycerskiej Köllerów na rzecz cysterek w Krumminie – RNW nr 36: 1361; UBO II, nr 788, 826, 842–843; APSz, ZSI, nr 11: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienser Nonnenklosters Krummin*, nr 12; Hg I, s. 556: 1374. Może jego synem był Herman v. Helpie, 11.11.1401 świadek czynności Ludekina Moltzana ze Stavenhagen (UBO II, nr 965).

¹⁰⁵ A. Diestelkamp w „Baltische Studien” 1935, s. 279.

¹⁰⁶ Klempin, s. 413, 426; A, s. 56; RG II, szp. 1172.

¹⁰⁷ M. Wehrmann, *Das Caminer Bistum in den Jahren 1385–1395*. W: *Beiträge zur Geschichte und Altertumskunde Pommerns*. Stettin 1898, s. 59, 64 i n.; RBK nr 428, 430, 432, 436; RG II, s. 97, 171, 578, 888; 20.02.1393 w imieniu biskupa zatwierdzał fundację ołtarza w Gorzowie (Archiwum Państwowe w Gorzowie Wlkp., Dokumenty pergaminowe, nr 59, 60).

¹⁰⁸ D. Kurze, *Quellen zur Ketzergeschichte Brandenburgs und Pommerns*. Berlin 1975, s. 78, 112.

¹⁰⁹ Tak Klempin, s. 413.

¹¹⁰ RBK nr 455, 463.

14 stycznia 1393 otrzymał wielką prebendę i kanonię w Kamieniu, wakującą po przeniesieniu Filipa de Helpte (*Erpt*, sic!) na inną kanonię i prebendę¹¹¹. Inkwizytor szczeciński 1392–1394, dziekan kolegiaty Mariackiej w Szczecinie jeszcze w 1400 r.¹¹², zapewne dotąd nieznaną prepozyt, więc najwcześniej od 1402 do ok. 1407 r. Jego beneficjami w związku ze śmiercią dysponowano w 1411/12 r.¹¹³

20. Jan (III) Westphal (*Westual, Westfal, Westphali*) – z rodziny mieszczańskiej Kamienia lub Trzebiatowa, która wydała kilku prałatów, w tym kapituły kamieńskiej¹¹⁴. Kanonik praski, brat zakonu franciszkańskiego w diecezji kamieńskiej 27 kwietnia 1392 r., rektor kościoła parafialnego w Maszewie 14 czerwca 1399 r., posiadacz kanonii i prebendy w diecezji lubuskiej 20 lipca 1400 r., archidiakonii łużyckiej w diecezji miśnieńskiej¹¹⁵, sekretarz kardynała Landulfa z Carcere (diec. Tuliano), otrzymał ponadto 2 stycznia 1403 r. od Bonifacego IX ekspektatywę na kanonię kamieńską, w kościele kolegiackim NMP w Szczecinie, kolegiacie kołobrzeskiej, w kolegiacie w Güstrow, zachowując beneficja w kościele św. Jerzego w Dąbiu, w kościołach w Białogardzie, Uznamie, Myśliborzu, Kołobrzegu, Kamieniu, kanonię lubuską, archidiakonię

¹¹¹ RG II, s. 719; zob. też RG III, s. 86.

¹¹² D. Kurze, *Quellen...*, s. 81, 93, 235; Hg II, s. 534.

¹¹³ RBK nr 463; RG III, szp. 86, 361.

¹¹⁴ Duchowny Gerard obecny przy przesłuchiwaniu waldensów przed sądem inkwizycyjnym w Szczecinie 20.02.1393 to zapewne Gerard z Trzebiatowa, 1403 (D. Kurze, *Quellen...*, s. 192; RBK nr 461). Werner, mieszczanin Trzebiatowa, 1404; Markward, mgr prawa kanonicznego, wikary przy ołtarzu św. Michała w kościele parafialnym w Gnoien, prepozyt wiejski we wsi Lewin, 1400, z czego zrezygnował, żeniąc się przed 27.03.1420 (RBK nr 461: 1404; RG II, s. 847: 1400; IV, szp. 3016: 1420). Jakub, zapewne rodem ze Szczecina, oficjał kamieński, który przed 22.04.1429 bezprawnie zajął wikarię NMP w kościele św. Jakuba w Szczecinie z pomocą rodowców, braci Eberharda i Gerlacha, jako duchowny kamieński udzielał pomocy w pewnym sporze mieszczanom Złocieńca w diec. poznańskiej, 1432, w 1435 r. pozostawał w sporze o kaplicę św. Gertrudy w Stargardzie (RG IV, nr 2956; V, nr 7016, nr 8926; IV, nr 3674, 2590, 3136, 6219). Walter, wikary w kościele parafialnym w Güstrow, 1424. Zajmiemy się w stosownym miejscu też Wawrzyńcem, posiadaczem wielu beneficjów od 1429 r., został on bowiem scholastykiem kamieńskim 1436–1437. Z tej rodziny pochodził także duchowny kamieński Heyne (Henryk), znany z lat 1449–1464 (RBK nr 606, 707a; *Repertorium Poenitentiarie Germanicum*. Tübingen 1999, Bd. II, szp. 230, 2050, Bd. III, szp. 63; RG IX, szp. 6004). Paweł, 1450; Michał, kanonik w klasztorze w Białobokach, 1455; Ulryk, duchowny, 1468 (RG II, szp. 788, 1138) oraz Vrolicus, kamieński kantor (1461) i dziekan (1465–1488).

¹¹⁵ RG II, szp. 788, 1138.

łużycką¹¹⁶; nadal jako sekretarz kardynała, 13 listopada 1404 r. wpłacał w kurii rzymskiej darowiznę biskupa kamieńskiego i opata z Eldeny; bakałarz dekretów, otrzymał 29 czerwca 1411 r. prowizję na parafię wsi Wyszkowo poza murami Trzebiatowa¹¹⁷.

Prepozyt mgr Jan 3 lutego 1408 r., zrezygnował z parafii w Racowe (Rakowo k. Szczecina?) przed 5 lutego 1420 r.¹¹⁸, prepozyt kamieński 16 września 1421 r.; scholastyk i kanonik szweryński 21 października 1422 r., zachowując kanonię i prebendę wielką NMP w Kamieniu, prebendę w kolegiacie kołobrzeskiej, kaplicę św. Jana w Kołobrzegu; od 7 maja 1423 r. kanonik z wielką prebendą w Lubece, zachowując kaplicę św. Jana, kanonię i prebendę wielką w Kamieniu, wikarię w Pasewalku; od 11 stycznia 1430 r. ponadto wikary w kościele parafialnym św. Mikołaja w Gryfii, 12 lutego 1430 r. otrzymał prowizję na parafię i prepozyturę św. Mikołaja tamże; od 31 marca 1430 r. pleban i prepozyt kościoła NMP w Gryfii, w sporze z Mikołajem Wilkinim¹¹⁹. „Łowca” beneficjów. Przebywając w kurii rzymskiej przez 8 lat, otrzymał 24 kwietnia 1431 i znów 12 lipca 1432 r. prowizję na wikarię przy ołtarzu św. Piotra i Pawła w kościele NMP w Koszalinie po śmierci Wulharda Cossebadego; będąc o nią w sporze 11 września 1432 r., otrzymał 30 września 1435 r. ekspektywę na beneficjum w kolegiatach NMP w Szczecinie i Kołobrzegu, zachowywał kaplicę św. Jerzego w Dąbiu, 26 stycznia 1436 r. zrezygnował z parafii (prepozytury) św. Mikołaja w Gryfii¹²⁰. Prepozyt kamieński 13 lutego 1436 r.¹²¹, do 20 czerwca 1446 r.¹²², a już 16 lipca na czele kapituły dziekan Wedego z Rammin, który wnet zostaje prepozytem¹²³.

¹¹⁶ Tamże, szp. 788.

¹¹⁷ Tamże, szp. 1279; III, szp. 253.

¹¹⁸ RBK nr 468; RG IV, nr 3492.

¹¹⁹ RG IV, szp. 2506.

¹²⁰ RG V, nr 9513, 5982, 7338.

¹²¹ Tamże, nr 5982. Nie był zmarłym przed 18.09.1439 (tamże, nr 769) ani przed 14.05.1443, gdy po jego śmierci prepozytem Henning v. Blankenburg (tamże, nr 2564), bo był prepozytem 11.07.1444 (tamże, nr 6963).

¹²² RBK nr 596; Kücken, s. 213; Klempin, s. 413; Wejman, s. 234.

¹²³ RBK nr 597. Sprawę Jana komplikuje istnienie jak gdyby dwóch osób tego miana w tej dobie. Po śmierci Jana Westuali *alias* d. Winterfelt parafia św. Piotra i Pawła w Szczecinie 3.07.1425 przeszła na Henryka Reinstorpa (RG IV, s. 1255).

21. Henning (I) (Jan IV?) von Blankenburg – z wielkiego rodu rycerskiego, zwłaszcza we władztwie biskupów od XIII w. Dotąd nie był znany jako prepozyt. Bakalarz dekretów, wikariusz i kanonik kamieński (1432), scholastyk (1446). Prepozyt po śmierci Jana Westfala 3 lutego 1448 r.¹²⁴ Tego dnia prebendę i kanonię scholasterską, wakującą przez objęcie prepozytury przez Henninga, otrzymał Jan Borko. Po zmarłym Janie Westfalu 20 maja 1448 r. otrzymał kanonię kołobrzeską¹²⁵. Już 7 stycznia 1449 r. wpłynęła do kurii rzymskiej prośba książąt wołogoskich i biskupa o skasowanie prowizji na prepozyturę, może w związku z chorobą. Jako prepozyt udziela 4 marca 1449 r. prowizji Henninga na prepozyturę kołobrzeską i już 12 marca 1450 r. prowizję otrzymał następca, przy czym spór rozstrzygnął zgon, bo po jego śmierci prowizję na kanonię i prebendę scholasterską otrzymał 12 marca 1450 r. Adam de Dow, a wikarię w kościele św. Jana i Cecylii w Ostrowie, zwolnioną przez jego śmierć, przekazywano 17 marca 1450 r.¹²⁶

22. Wedego de Rammin – z wielkiej rodziny rycerskiej, duchowny znany z 1429 r.¹²⁷, dziekan kamieński 1434–1446. Prepozytem był może już 16 lipca 1446 r., w tym charakterze 11 sierpnia 1448 r. wystąpił w Białobokach przy czynności księżnej Marii słupskiej¹²⁸, zatem był w opozycji wobec Blankenburga! Kanclerz książąt wołogoskich Warcisława IX i Barnima VII. Kuria rzymska 7 stycznia 1449 r. otrzymała prośbę książąt i biskupa Henninga o skasowanie prowizji Blankenburga na rzecz prepozytury dla Rammina. Już 14 lutego 1450 r. nowy dziekan Gaspar von Eickstedt otrzymał prebendę wakującą po przeniesieniu Rammina na prepozyturę. Prowizję otrzymał dopiero 12 marca 1450 r.¹²⁹ Prepozytem był jeszcze 27 grudnia 1456 r. i zmarł w 1457 r., długo przed

¹²⁴ RG VI, nr 2607, zatem błędna musi być datacja na 14.05.1443 początku jego prepozytury po śmierci Westfala (RG V, nr 2564)!

¹²⁵ RG VI, nr 2626, 1720. Kanonik 20 I 1449 (RK, s. 40).

¹²⁶ RG V, nr 5723, 5461, 9, 4286.

¹²⁷ RG IV, szp. 2904.

¹²⁸ APSz, ZSI, nr 1123: *Regesten zu den Urkunden des Prämonstratenser Klosters Belbuck*, nr 105.

¹²⁹ RG VI, nr 629; V, nr 5723. Zatem nie pełnił urzędu od 1448 r., jak piszą Kücken, s. 213 i Wejman, s. 234.

17 października i przed 17 listopada, gdy po nim wikarię w Maszewie przekazywano Szymonowi Stenenowi¹³⁰.

23. Henning (II) Cossebade – pochodził z rodziny rycerskiej, ale osiadłej w Koszalinie¹³¹. Początki kariery zawdzięczał być może Henrykowi Cossebade, przed 30 grudnia 1432 r. wikaremu w kościele parafialnym w Koszalinie, oraz Wulhardowi z tej rodziny, wikaremu przy ołtarzu św.św. Piotra i Pawła w Koszalinie, zmarłemu przed 12 lipca 1432 r., skoro tamtejszy rajca Herman 11 listopada 1495 r. twierdził wobec kapituły kamieńskiej, że zgodnie z testamentem prepozyta Henninga była fundowana wikaria w kościele katedralnym¹³². 12 marca 1450 r. Henning otrzymał nową prowizję na kanonię i wielką prebendę w kościele kolegiackim NMP w Kołobrzegu po śmierci Wenera Gripera, będąc o nią w sporze z Piotrem Sleffem. Zachowując ją, otrzymał 18 września 1451 r. papieską prowizję na wikariat św.św. Agnieszki i Barbary w kościele parafialnym w Pasewalku (ponowioną 4.09.1452); 21 listopada 1452 r. – prowizję na archidiaconat uznamski i kanonię w kolegiacie NMP w Szczecinie; 26 lipca 1452 r. – na kanonię w Güstrow; 26 lipca 1454 i ponownie 9 stycznia 1455 r. – ekspektatywę na kanonię w kościele NMP w Szczecinie i kościele św.św. Jana i Cecylii w Güstrow; ponownie 20 listopada 1453 r. – prowizję na kanonię i prebendę w kościele kolegiackim w Kołobrzegu¹³³. Doktor dekretów, jako wikary w Gryfinie i kanonik kołobrzesci, sekretarz księcia Eryka II (31.03.1457), został 17 października 1457 r. prepozytem kamieńskim¹³⁴, zarazem kanonik i prebendariusz kościoła NMP w Hamburgu 21 listo-

¹³⁰ Do 1456 r. (RBK nr 651; Klempin, s. 413), do 1457 r. (RG VII, nr 2592; Kücken, s. 213). Zaskakujący jest prepozyt Ludwik z 1469 r. (Kücken, s. 213; Wejman, s. 234), widocznie v. Everstein, hrabia nowogardzki.

¹³¹ Herman w 1360 r. świadkiem przywileju Wacława V dla cystersów z Eldeny (APSz, ZSI, nr 1134: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienser Klosters Eldena*, nr 116: 1360); Henning wśród rycerstwa Wacława VI w 1369 r.; Arnold przy układzie rady miejskiej Malchin z Moltzanami w 1386 r. (UBO I, nr 909: 1386); Andrzej, rajca Koszalina w 1432 r.; Drewes, skarbnik miejski Koszalina w 1441 r.; Herman, rajca Koszalina w 1450 r. (tamże, nr 827A: 1369; APSz, ZSI, nr 1132: *Regesten zu den Urkunden des Cisterzienserklosters in Köslin*, nr 187: 1432; nr 196: 1441; nr 200: 1450).

¹³² RG V, nr 8941, 2121, 5982, 9513; RBK nr 971.

¹³³ RG VI, nr 1722; V, nr 4377.

¹³⁴ RG VII, nr 845. W tym charakterze też 23.11.1458 w kurii rzymskiej (RG VIII, nr 1684), a nie dopiero 1469–1474 (Wejman, s. 234; Kücken, s. 213: Costebad) czy od 1460 (bo w aktach kamieńskich w tym charakterze 24.06.1460, RBK nr 677) do 1474 r. (Klempin, s. 413).

pada 1464 r., wikary w kościele NMP w Stargardzie 29 marca 1468 r. (z wikariatu tego zrezygnował 29.01.1470)¹³⁵. Kanonik w Kołobrzegu, 10 maja/1 września 1468 r. otrzymał kanonię i wielką prebendę w Lubece, archidiaconat w Rostoku, 13 grudnia 1468 r. prowizję na prebendę w kościele Mariackim w Szczecinie i wikariat w kościele parafialnym św. Mikołaja tamże; beneficjum w kościele parafialnym w Güstrow, kościele parafialnym i kościele św. Krzyża w Rostoku 16 listopada 1470 r.¹³⁶ Prokurator księcia Magnusa II meklemburskiego przy kurii rzymskiej w czerwcu 1470 r., zarazem dziekan kołobrzescki 23 kwietnia 1474 i 23 sierpnia 1479 r.¹³⁷ Patrycjusz Koszalina Andrzej Kossebade prezentuje w 1472 r. magistra Henninga Cossebadego na kanonię kamieńską¹³⁸, zatem już innego z tej rodziny. Ostatni raz prepozyt wystąpił 23 sierpnia 1479 r., a zmarł przed 11 grudnia, bo tego dnia kapitułę reprezentuje dziekan Vrolicus Westfal¹³⁹.

W latach 1480–1486 na czele kapituły stał dziekan → Westval¹⁴⁰.

24. Doktor dekretów Bernard (II) Eggebrecht (Egbrecht) – wikariusz w kościele parafialnym w Gryficach (1492), rodem z Darłowa¹⁴¹. Także kanonik kołobrzescki i kolegiaty Ottońskiej w Szczecinie, administrator biskupa Benedykta (1486), wybrany na prepozyta 22 listopada 1486 r., ostatni raz w tym charakterze 24 sierpnia 1489 r.¹⁴² i potem, od 1490 do 1493 r., znów kapitułę reprezentuje dziekan, w takim razie może wskutek nieobecności prepozyta w diecezji. Bernard znów prepozytem od 1 maja 1493 do 5 stycznia 1523 r., a już 20 kwietnia 1523 r. kapitułę reprezentują kantor Przybysław von Kleist i inni¹⁴³. W latach 1496–1498 z księciem Bogusławem X brał udział w podróży

¹³⁵ RG IX, nr 1790, 2410, 2916.

¹³⁶ Tamże, nr 1790.

¹³⁷ Tamże, nr 4334; RBK nr 752, 777.

¹³⁸ *Regesten... Köslin*, nr 229.

¹³⁹ RBK nr 777, 779.

¹⁴⁰ Tamże, nr 788–826.

¹⁴¹ Bo tam Taleka, wdowa po Drewsie, patronka wakującej wikarii, prezentowała prepozytowi Bernardowi w 1492 r. na wikarego Andrzeja Eggebrechta (Klempin, s. 78, nr 658; s. 83, nr 701), widocznie jego krewnego.

¹⁴² RBK nr 829, 868.

¹⁴³ Tamże, nr 935, 1349, 1350. Zatem nie pełnił urzędu tylko do 1522 (jak Klempin, s. 413) ani 1524 r. (Kücken, s. 213; Wejman, s. 234).

do Ziemi Świętej i Rzymu¹⁴⁴. W czasach prepozytury Bernarda przedstawiciele jego mało dotąd znanej rodziny robili kariery¹⁴⁵.

25. Wolfgang hr. Everstein – z hrabiów nowogardzkich od 1524 r., współwystawca dokumentu z biskupem 22 lipca 1526 r.¹⁴⁶, zarazem dziekan kamieński w 1530 r., 11 kwietnia 1531, 25 stycznia 1532 r.¹⁴⁷, tylko prepozyt 1 stycznia 1533 r. Biskup Erazm 4 marca 1534 r. dokonuje czynności prawnej z kapitułą po jego śmierci, zarazem i archidiacona Dymina¹⁴⁸.

W zreformowanej od 1534 r. kapitule ewangelickiej:

26. Ludwik hr. Everstein – już 23 kwietnia 1534 r., rezygnuje 20 kwietnia 1586 r., zmarł 25 marca 1590 r.

27. Jerzy Kaspar hr. Everstein – syn poprzedniego, od 20 kwietnia 1586 r., zmarł w 1629 r.¹⁴⁹

28. Wilhelm ks. Kurlandii – z rodu Kettlerów, zmarł w 1640 r.

29. Ernest Bogusław ks. Croy – siostrzeniec ostatniego Gryfity, 1661–1684¹⁵⁰.

¹⁴⁴ E. Rymar, *Wielka podróż wielkiego księcia. Wyprawa Bogusława X pomorskiego na niemiecki dwór królewski, do Ziemi Świętej i Rzymu (1496–1498)*. Szczecin 2004, s. 36, 60.

¹⁴⁵ Andrzej i Henryk z tej rodziny przy czynności dotyczącej kapituły kamieńskiej 7.11.1497 (RBK nr 998); Jakub, dziekan kolegiaty gryfijskiej od 1501 do 1.12.1519, gdy zamienia dziekanie na parafię w Altfähr (Hg I, s. 607); mgr Jakub, notariusz i kleryk kamieński, sporządził w Szczecinie 27.08.1498 dokument Bogusława X (RBK nr 1014), prokurator kapituły 23.11.1498 (tamże, nr 1022), kanonik kamieński 7.05.1509 (RKK nr 288), dziekan kolegiaty ottońskiej 1527–1532, zmarły przed 8.12.1533 (RMO nr 130, 131, 132; RBK nr 1392a), a 24.12.1533 kapituła kamieńska regulowała sprawy finansowe z braćmi Ewaldem i Joachimem Egbrechtami w związku ze zgonem Jakuba (RBK nr 1405).

¹⁴⁶ RBK nr 1368.

¹⁴⁷ Klempin, s. 415; RBK nr 1392, 1395–1396.

¹⁴⁸ RDK, nr 91; RBK nr 1407.

¹⁴⁹ Klempin, s. 413; Kücken, s. 213; E. Rymar, *Eversteinowie pomorscy na Nowogardzie i Maszewie Podsumowanie badań genealogicznych*. „Przegląd Zachodniopomorski” 1998, z. 4, s. 78.

¹⁵⁰ Kücken, s. 213; Klempin, s. 415.